

атвердили Статут Дослідного поля. На основі цього Статуту 28 жовтня (10 листопада) 1884 р. Полтавське сільськогосподарське товариство обрало першу 'аду Дослідного поля, тим самим поклавши початок його існуванню.

Згідно із Статутом Дослідного поля за ним закріплювалось науково юзробляти практичні питання сільського господарства і дати відповіді на ті питання сільськогосподарської культури, вирішення яких найбільш ютребу вали місцеві господарі.

За пропозицією професорів А.Є. Зайкевича та І.О. Стебута 12 квітня 885 р. загальні збори Товариства обирають першим директором Полтавського юслідного поля випускника колишньої Петровської академії (нині Російський ■ержавний аграрний університет - Московська сільськогосподарська академія м. К.А. Тімірязева) Б.П. Черепашіна, який розробив першу програму польових [осліджень, що розпочалися у серпні 1885 р.

### **С.Ф. ТРЕТЬЯКОВ - ПЕРШИЙ ДИРЕКТОР ПОЛТАВСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ**

*Опара Н.М.*

*Полтавська державна аграрна академія (м. Полтава)*

В 1901 р. Полтавські губернські збори постановили перетворити Дослідне поле в дослідну станцію 2-го розряду та клопотати перед Міністерством землеробства про виділення необхідних коштів як на реорганізацію, так і на утримання нової дослідної установи, з обґрунтуванням програмних питань діяльності майбутньої станції.

Після тривалих клопотань тільки у 1910 р. Полтавському товариству сільського господарства вдалося до деякої міри досягти запланованого.

У 1910 р. Дослідне поле було реорганізовано в Полтавську дослідну станцію, а її директором призначено С.Ф. Третьякова.

Після перетворення Дослідного поля в Дослідну станцію С.Ф. Третьяков значно розширив дослідження відділу рільництва. Продовжуючи наукові дослідження цей відділ додатково доповнив програму дослідів вивчення впливу різних мінеральних добрив на озимину і ярину густоти і часу сівби озимих і ярих хлібів, способів обробітку старих люцерниць, розширив вивчення порівняльної продуктивності сортів озимих і ярих хлібів, конюшини, кормових буряків, картоплі, гарбузів.

У 1910 р. за ініціативою С.Ф. Третьякова на дослідній станції були створені ентомологічний і агрохімічний відділи, у 1912 р. - відділ тваринництва, у 1913 р. - метеорології і в 1914р.- вивчення бур'янів.

Агрохімічний відділ, до складу якого входили хімічна лабораторія, вегетаційний будиночок, агрохімічний кабінет, контрольна група для дослідження якості насіння, значно розширив дослідження з вивчення впливу на ґрунт технічних прийомів. Основну увагу приділяли питанням мобілізації

азоту, фосфору і калію в ґрунті. У вегетаційному будиночку, крім порівняння родючості ґрунтів парових ділянок, реакції на їх добрива, вивчали кореневу систему.

Агрономічний кабінет . займався визначенням вологості ґрунту на досліджуваних ділянках, обліком приросту сухої речовини досліджуваних рослин на різних стадіях їх розвитку і структурним аналізом продуктивності рослин із ділянок дослідного поля та мікроскопічним вивченням листової поверхні сортів злаків. Робота контрольної групи при агрономічному кабінеті полягала в аналізі насіннєвого матеріалу як для потреб станції, так і за замовленням інших установ і приватних осіб (за встановленими цінами).

Агрономічна лабораторія із вегетаційним будиночком і передбачуваним у ближчому майбутньому лізиметром спрямувала свою увагу на з'ясування тих явищ, які спостерігаються в ґрунті за різних способів його обробітку, обліку нітрифікаційних процесів у ґрунті, вивченню рухливості нітратного азоту на різних ділянках як парових, так і зяблевих, обліку азотних сполук, що надходили в ґрунт з атмосферними опадами.

У польових дослідях із сівозмінами лабораторією було заплановано вивчити ті зміни хімічного і механічного порядку, що проходять в ґрунті під впливом вирощуваних сільськогосподарських рослин, вплив попередників на наступні культури і використання вологи різними рослинами.

У питаннях удобрення лісового суглинку лабораторія повинна була торкнутися питань: якою складовою частиною гній діє при внесенні його у ґрунт, якими є удобрюючі основи в таких нових добривах як зольні та селітряні бурти, відходи тютюнових виробів (тютюновий пил).

Досліди з агрономії, які проводили у лабораторії, були тісно пов'язані із спостереженнями за погодними умовами. Тому завданнями відділу метеорології передбачалося вивчати: головні метеорологічні фактори погоди (температуру повітря і ґрунту, вологість повітря, опади, випаровування, сонячну радіацію, тобто ті, що впливали на розвиток рослин).

Проводили також спостереження за факторами розвитку важливих сільськогосподарських рослин, з'ясовували метеорологічні чинники, які сприяли на розвиток рослин, як вони пов'язані з нагромадженням сухої маси, наливом зерна озимих і ярих хлібів, концентрацією крохмалю у картоплі. Водночас з обліком фенофаз вегетації і розвитку рослин проводилися спостереження за ростом і розвитком дикої рослинності.

У дослідях із сортами культурних рослин передбачали паралельно з польовими спостереженнями за відповідним проходженням фенофаз кожного сорту проводити облік коефіцієнта випаровування вологи сортом, що давало можливість у більш короткий строк виявити ступінь посухостійкості окремих сортів.

Програма ентомологічного відділу передбачала вивчення біології шкідників рільництва, зокрема саду та городу, природного регулювання їх розмноження і з'ясування найбільш придатних заходів боротьби.

Відділ станин завдання дослідити місцеву ентомологічну фауну і , перш за все, ту, що стосувалася рільництва, вивчати біологічно шкідливих і корисних

комах, встановити кількість їхніх популяцій, виявити умови, що сприяли їх розмноженню і фактори пригнічення, вивчити відношення між різними фазами життя комах та іншими явищами місцевих умов (вологість ґрунту, температури і т.і.).

У зв'язку з цим вивчали методи і способи боротьби із шкідниками, значення в цьому питанні обробітку ґрунту, сівозмін, строків сівби і боротьби з тими чи іншими комахами, а також інсектицидів; фактори, що обумовлюють природне вимирання шкідливих комах, їх хвороби (грибкові і бактеріальні), паразитів комах та їх знищення.

Відділ тваринництва складався із дослідної свинарні, дослідної вівчарні та дослідного пташника.

Крім питань тваринництва, у відділі вивчали також деякі питання кормовиробництва, і зокрема, чергування культур для випасів, можливість висівати дві кормові культури в одне літо, встановлення найменшої площі штучного випасання овець на урожайність наступних ярих рослин.

У 1914 р. був організований відділ із вивчення бур'янів. Розробляючи заходи з підвищення урожайності культурних рослин на дослідному полі ще на початку його діяльності наголошували на необхідності вивчення бур'янів і пошуку ефективних прийомів боротьби з ними.

У 1913 р. розпочали вивчення біології вівсюга, а в 1914 р. — заходів боротьби з ним шляхом обробітку ґрунту, прополювань і внесення в ґрунт сіркоуглецю.

Обговорюючи вищезазнані програми наукових досліджень дослідної станції, С.Ф. Третьяков підкреслював, що об'єднання питань і тем роботи відділів давали можливість створювати об'єднану програму діяльності всієї дослідної установи. Слід зауважити, що на посаді директора дослідної станції проявилися найбільшою мірою здібності С.Ф. Третьякова як організатора дослідної справи. Саме в цей час на станції почали проводити дослідження з усіх галузей сільськогосподарського виробництва, у багатьох з яких Сергій Федорович брав активну участь.

Проведений нами аналіз наукової спадщини вченого показав, що саме на цей період припадає основна кількість опублікованих ним праць.

Заснування Полтавського дослідного поля практично стало першоосновою класичної сільськогосподарської дослідної справи або її відправною точкою на шляху до академізації галузевої науки.

С.Ф. Третьякова можна вважати одним із основоположників вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи. Особливістю його роботи став поглиблений підхід, вміння пов'язувати запити господарства з науковою роботою.

Учений своїм багаторічним досвідом довів, що вибір конкретних методів дослідження в сільськогосподарській дослідній справі диктується характером фактичного матеріалу, умовами і метою конкретного дослідження.

На Полтавській дослідній станції С.Ф. Третьяков став гідним послідовником керманців установи, відродивши та значно перевершивши їх славу, відпрацювавши нові напрями наукових досліджень.

Глибока ерудиція С.Ф. Третьякова в усіх галузях сільськогосподарської науки, його невтомна діяльність та організаційні здібності забезпечили успіх у розробці актуальної програми роботи Полтавської дослідної станції, організації нових наукових відділів, у підборі кадрів і створенні колективу висококваліфікованих наукових працівників.

## **М.А. ЄГОРОВ - ОРГАНІЗАТОР ВІТЧИЗНЯНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СПРАВИ**

*Островська Н.М.*

*Сумський національний аграрний університет (м. Суми)*

Досягнення професора М.А. Єгорова (1879-1942) в становленні й розвитку агрохімічної науки, дослідної справи та освіти як в Росії, так і Україні були надзвичайно вагомими. На цьому наголошували вчені минулого (Прянішніков Д.М., Пронін М.Є., Ашин К.А., Сазанов В.І., Романіке А.А., Залеський В.К. та ін.) і сьогодення (Можейко А.М., Крупський М.К., Фурсенко І.Д., Кулешов М.М., Вергунов В.А., Самородов В.А., Тихоненко Д.Г. та ін.) [1].

Світове визнання вчений отримав в здобутках щодо питань теорії та методології багатьох напрямів розвитку агрохімії. Не менш вагомий внесок зроблено М.А. Єгоровим для становлення організаційних основ галузевого дослідництва. Запропоновані ним підходи у дослідній справі стосовно Московської, Рязанської областей, а також Харківщини та Сумщини, залишилися дієвими до сьогодні.

Не можна не зазначити, що 1905 рік заснування М.А. Єгоровим Сумської сільськогосподарської дослідної станції (тепер Інститут сільського господарства Північного сходу НААН) вважається початком ведення дослідної справи на Сумщині. А його перші дослідження з сортами картоплі стали науковим підґрунтям для подальшої фундаментальної роботи в галузі картоплярства як на Сумщині, так і Україні в цілому [2, с. 1-5]. Складена ним програма та наукова діяльність закладу викликали широкий резонанс у науковому середовищі і були визнані як новаторські, наближені до кращих американських [3, с. 1-6].

Визначним є і той факт, що у 1916 р. вчений гідно продовжив наукові дослідження на дослідному полі Харківського університету, розпочаті корифеєм вітчизняного галузевого дослідництва професором А.Є. Зайкевичем ще у 70-х роках XIX ст. Склавши нову програму наукових досліджень Єгоров займався актуальними, змістовними та широкими за тематикою питаннями сільського господарства, серед яких - вивчення протягом понад 20 років реагування цукрового буряку на засоленість ґрунтів, досліди з порівняльного вивчення врожайності двох типів ґрунту - чорнозему та суглинку. На дослідному полі вченим вперше в Україні були застосовані лізіметри [4].

Підтверджує визнання вченого як здібного організатора науково-дослідної роботи на державному рівні і те, що він стояв у витоків створення українського